

Lehtori Erkki Sarkki

Sosiaalitoimia Mouhijärvellä Häijään,
Saikkalan ja Tupurlan kylissä 1860-
luvun alussa

Köyhäinhoidosta entisaikaan

Köyhäinhoito eli vaivaistenhoito oli maassamme pitkään seurakuntien eli oikeammin kirkkopitäjien vastuulla. 1700-luvulla tuli maan län-siosissa käyttöön ruotujärjestelmä ja sen ohessa elätteelle anta-minen. Ruotujärjestelmä vaivaistenhoidossa tarkoitti sitä, että köy-hät ja sairaat annettiin kyläkunnittain määrääjaksi, jonka kunkin talon varallisuus määräsi, talollisten huollettavaksi. 1.

Elätteelle antaminen tapahtui usein eräänlaisessa huutokauppatilai-suudessa. Kysymyksessä oli alle 12-vuotiaiden orpolasten sijoitta-minen hoitokotiin, joka suostui ottamaan huollettavan elätettäväk-seen ja kasvatettavakseen. Kustannuksista oli luvassa maksu pitäjän vaivaisrahoista. Orvot annettiin taloon, joka lupasi alinta kor-vausta vastaan ottaa huollettavan vastuulleen. Alimman tarjouksen saamiseksi järjestettiin huutokauppa, jollaisesta 1800-luvun jälki-puolella sanomalehdet kirjoittivat paheksuen. 2. Tieto Suomessa järjestetyistä "orjahuutokaupoista" levisi Manner-Euroopankin leh-tiin ja antoi Suomelle arveluttavaa kuuluisuutta.

Ruotujärjestelmä oli Mouhijärvellä käytössä 1700-luvulta alkaen. 1770-luvulla oli isonjaon aiheuttamissa maanmittaustehtävissä pi-täjässä oleskellut silloinen maanmittausapulainen Henrik Widenius. Näkemästään hän laati kuvauksen, joka julkaistiin Åbo Tidningar-lehdessä vuonna 1775 numerossa 24 ja vuonna 1776 numeroissa 3,4,5 ja 6. Kirjoitus on uudelleen julkaistu ja suomennettu v. 1948. 3. Ruotujärjestelmästä Widenius kirjoittaa: "Köyhiä hoidetaan niin, että pitäjä on jaettu erisuuruisiin ruotuihin, ja apua tarvitse-vat osoitetaan sitä suurempiin ruotuihin, mitä vaivaisempia ja ky-kenemättömämpiä he ovat. Köyhäinrahat, jotka tavallisuuden mukaan kootaan, jaetaan myöskin samaan tapaan."

Samalla kannalla vaivaistenhoito oli muissakin Suomen pitäjissä vielä 1800-luvun alkupuoliskolla. Vuonna 1852 annettiin Suomen suuriruhtinaskuntaa varten ensimmäinen varsinainen asetus vaivaisten holhouksesta. Uutta se toi suosittamalla vastuun siirtämistä koko pitäjänkirkkoa edustavaa pitäjänkokousta alemmalle tasolle, eli pitäjä jaettiin sopivan kokoisiin piireihin. Niihin kuuluvat talolliset vastasivat ja päättivät piirin vaivaishoidon asioista pitämissään piirikokouksissa. 4.

Muutoksen kirkon vastuulla toimeenpantuun vaivaistenhuoltoon toi vuonna 1865 annettu kunnallisasetus. Silloin seurakunnan ja kunnan asiat erotettiin toisistaan. Kunnallisasiaksi muuttui myös köyhäinhoito. Valtiovalta määräsi sen toteuttamisesta vuonna 1879 uusittulla vaivaishoitoasetuksella, joka oli sitten voimassa Suomen itsenäisyyden aikaan asti. Vuonna 1922 annettu köyhäinhuitolaki korvasi sen. 5.

Käytettävissäni ovat olleet vanhat käsinkirjoitetut piirikokouksen tilitykset vuosilta 1861-1866. Ne koskevat yhtä Mouhijärven piirikuntaa eli lahkoo, kuten papereihin on myös kirjoitettu. Mainittu lahko käsitti kolme kylää: Häijään, Saikkalan ja Tupurlan.

Aikoinaan köyhäinhoitoa on pidetty sen varaan joutuneelle alentavana. Tätä käsitystä tuki toiminnan nimeäminen vaivaistenhoidoksi. Asenteet ovat muuttuneet. Vaivaisista tuli vuoden 1922 laissa köyhiä ja vaivaistaloista kunnalliskoteja. Vuonna 1957 vastaavasta laista poistettiin sana köyhäinhoito ja käyttöön tuli sana huoltoapu. Samoin on käsitys, että sellaisen saaminen olisi asianomaista jotenkin loukkaavaa, vanhentunut. Näin ollen rohkenen käyttää oikeita nimiä, jotka esiintyvät merkinnöissä. Niiden ei pitäisi kehenkään muistoa loukata. Kaiken lisäksi on kysymys 120 vuoden takaisista asioista.

Sen sijaan uskon kirjoitukseni herättävän kiinnostusta myönteisessä mielessä, etenkin, jos toistaiseksi hallussani oleva dokumentti ei ole muuten nykyaikaan säilynyt. Sen vuoksi on myös liitteinä kopiot dokumenteista.

Häijään, Saikkalan ja Tupurlan piirikuntaan 1860-luvulla kuuluneet talolliset ja torpparit sekä heidän "ulosmaksonsa"

Vaivaistilitysten merkinnät alkavat vuodesta 1861 ja niitä on vuo-

teen 1866. Alkumerkintöjen vakuudeksi kirjoittaja on riipustanut alle "unter ofser Frans John Hjästä". Ainoa Frans, joka on henkikirjoitettu Häijäässä, on Frans Ylisarkki. Näin tätä merkintää ei voi selvittää. Sittemmin on allekirjoituksena - kirjurin vakuutena - C.G.Ahlgrén. Henkikirjoituksessa on ollut Saikkalassa pitäjänmaalarimestari Karl Ahlgrén. Hän asui Saikan maalla ja hänellä oli Karl-niminen poika. 6.

Mouhijärvellä holhouslautakunnan asioissa tapaamme Carl Gustaf Ahlqvistin, pitäjän lukkarin, myöhemmin direktor cantus. Hän oli myös ahkera oikeusavustaja useilla käräjillä. Hän oli laatinut useita asiakirjoja: perunkirjoituksia, kauppasopimuksia jne., joissa hän osoittaa hallitsevansa ruotsin kieltä, kuten asiakirjat vielä siinä vaiheessa vaativat. Hän oli ohjannut muutamia luottamustehtäviä Juho Ananias Alasarkille (Sarkille), kuten jäljempänä ilmenee. Mahdollista on, että hän on opastanut poikia kirjurin tehtäviin. Kun vaivaistilitykset ovat jääneet Juho Ananiaksen haltuun, voi selitys sille olla, että hän on toiminut Carl Gustaf Ahlgrénin apulaisena.

Vaivaistilitysten käsiala on haparoivaa ja oikeinkirjoitus horjuvaa. Ei voi olla kysymys sellaisesta taitavasta asiakirjan laatijasta, kuin esim. Carl Gustaf Ahlqvist oli. Voimme pitää töherryksiä Juho Ananiaksen harjoitustöinä. Suvun tieto (Juho Ananias oli ilmeisesti kehaissut niin tyttärilleen) oli, että Juho Ananias oli käynyt jonkin aikaa koulua, mutta varain puutteen vuoksi lopettanut kesken; voi olla kysymys "opinnoista" Carl Gustaf Ahlgrénin seurassa, mahdollisesti Carl Gustaf Ahlqvistin ohjauksessa. 7.

Eräissä merkinnöissä ei selvästi sanota, onko kysymys pelkästä vaivauskassasta vai pitäjän lainajyvästöstä. Näin ilmoitetaan esim. "Se 20 p Huhtik. 1862 piirikassassa on 6 tynnyriä ja 2 kappaa" (otaksuttavasti rukiita). "Sitte tulee intressiä 6 kappaa". Määrästä on "taloisa" 2 tynnyriä ja 7 3/4 kappaa ja "torpparista" 27 kappaa. Summa ("Sum") oli 9 tynnyriä 12 3/4 kappaa. "Siittä on maksettu tähän asti" 5 tynnyriä 28 kappaa. "Lainassa" on 15 kappaa. "Laarissa pitää olla" 2 tynnyriä 29 kappaa. Allekirjoittajina tai vastaavina taloina - oikeammin torppina - mainitaan Mikkola, Mattila, Murtomäki, Koivisto, Linnus, Peltola, Hakkila, Wähä Saikka, Wuorio, Mäkelä, Ristimäki, Vähäpirttula.

Erikoista on, että ainoankaan piirikunnan talollisen nimeä tai talon nimeä ei allekirjoituksessa ole. Mikkola oli Tupurlan Tomin torppia, torpparina oli henkikirjoituksen mukaan Emanuel Mikkola. Mattila oli Häijäässä Ylisarkin torppa, torpparina Erland Mattila. Murtomäki oli Häijäässä Sepän torppa, torpparina Thomas Murtomäki. Koivisto oli samoin Häijäässä, siellä oli Kuutin alainen torppari Wilhelm Koivisto. Linnus on perin väärin kirjoitettu, voisikohan tarkoittaa Limnelliä, Efraim Limnell oli itsellinen Häijään Rouhulla. Peltola on samoin väärinkäsitys, Johan Peltomäki oli Huidan alainen torppari Saikkalassa. Hakkila oli Tupurlassa, siellä oli Tiaisen torppari Johan Hakkila. Samassa kylässä oli Vähä Saikka, torpparina David Vähä Saikka. Vuoriota ei ole henkikirjoitettu - ei ainakaan Vuoriona. Rouhun torpparina oli sen sijaan Matts Wuoriainen. Hänen vaimonsa nimi oli Eva. Nämä tiedot sopivat Matti Vuorioon, jolla merkintöjemme mukaan oli Eva-vaimo. Mäkelä oli Iitun torppia Häijästä, torpparina Isak Mäkelä. Ristimäki oli samasta kylästä, torpparina Kristian Ristimäki. Vähäpérttulaa piti Kaisa Vähäpérttula. Se oli Tupurlan Perttulan torppia. 8.

Mahdollista on, että jyvään katselmuksessa on ollut runsaslukuinen joukko piirikunnan torppareita läsnä. Jokin selitys tälle torpparien luettelolle täytyy olla.

Kirjoitus jatkuu asialla, joka on vaatinut talojen isännät tarkistamaan. Sanotaan, että Häijäässä on ilmaantunut yksi uusi vaivainen ("Häjäsä on ilmautunut yksi vaivanen"). Hänen hyväkseen on maksettu 20 kappaletta rukiita. Hänen sanotaan olevan Sarkin itsellinen Leena ("Sarkin jteljnen lena"). Hänen hoitonsa uskottiin olevan kunnossa. Sanotaan, että hänen poikansa "Malakjas Salonj" "on otanut hänen vastuun taksen sa".

Tämän vakuudeksi piirsivät puumerkkinsä seuraavat: Huidan isäntä "Malakjas Huira", Mattilan isäntä "Matsila Jten", Sepän isäntä "Aksel Sepä", Rouhun isäntä "Malakjas Rouhuu", Kuutin isäntä "Iovelj Kutij" ja Tiaisten isäntä "Kusta Tiianen". Tämän asiakirjan oli laatinut "unter ofser Frans John Häjästä". 9.

Henkikirjoituksesta selviää, että Häijäässä oli isäntänä 1. talossa Matts Iitu, 2. talossa Axel Seppä, 3. talossa Malakias Rouhu, 4. talon toisessa puoliskossa Michel Alasarkki ja toisessa Frans Ylisarkki sekä 5. talossa Efraim Kuutti. Näistä siis olivat toisen, kolman-

nen ja viidennen talon isännät paikalla. Efraim-nimi on aiheuttanut kirjurille vaikeuksia; sitä kai "Iovelj" tavoitteli. 10.

Saikkalan isännät olivat Karl Saikka ja Malakias Huida. Jälkimmäisen nimen huomaamme allekirjoituksista, vaikka kirjuri on kirjoittanut sen murreasussa. Tupurlan talojen haltijat olivat Adam Neka, Ester Tomi, Gustaf Tiainen ja David Perttula. Näistä siis vain Gustaf Tianen oli paikalla. 10.

Outo nimi on Mattilan isännällä "Matsila Jten" - Mattila itte (?). Ylisarkin torppari oli Erland Mattila. Muita piirikunnan Mattiloita ei henkikirjoitus tunne.

Sarkin itsellinen Leena on henkikirjoitettu vielä 1863 Ylisarkin torpparin Erland Mattilan riville. Salonen ei esiinny piirikunnan henkikirjoituksessa. Saloseksi on toki luettava kirjoitusasu "Salonj".

Mouhijärven Saikkala, Häijää ja Tupurla muodostivat siis vaivaishoidon yhden piirikunnan. Eräässä yhteydessä piiriä sanotaan lahkoksi; mainitaan, että "lahvon" puolesta oli toimittu.

Vuonna 1861 vaivaisjyviä piirikunnasta kertyi kuusi tynnyriä ja kaksikymmentä kappaa. Eritellen talojen osuudet saadaan tilityksistä. Saikkalan Saikka ja Huida maksoivat vuosittain rukiita 20 kappaa kumpikin. Erät on kuitattu saaduiksi 1861, 1862, 1863, 1864 ja 1865. Vähän Saikan ja Kivisillan osuus oli rukiita kaksi kappaa vuodessa. Nekin erät oli peritty samoilta vuosilta, paitsi Kivisillan kohdalla kuittaus puuttuu vuodelta 1865. Järvensivun, Mäkipään, Kairiston sekä Peltomäen osuus oli yksi kappa rukiita vuodessa. Vuodelta 1865 ei Mäkipään eikä Kairiston kohdalla kuittausta ole. Muuten rahastus on onnistunut.

Häijään kylän Iitu (Iidu), Seppä, Yli Sarkki ja Ala Sarkki osallistuivat vuosittain 10 ruiskapalla vaivaishoitoon. Ne on myös tunnollisesti suoritettu vuosina 1861-1865. Kuutin osuus eli 15 kappaa vuosittain oli samoin kuitattu. Mutta Rouhun vuosittainen 20 ruiskapan määrä on saatu vain vuosina 1861, 1862 ja 1863.

Yhden kaban verovelvollisista Parkkinen, Mattila, Murtomäki, Hakola, Koivisto, Ristimäki ja Korku ovat saaneet suorituksistaan rastin kunkin vuoden (1861-1865) kohdalle. Mäkelän kohdalla on rasti 1861 ja 1862. Ahlsten-nimen kohdalla on rastit 1861, 1862 ja 1863.

Vuorion rastit puuttuvat vuosina 1862 ja 1863. Myöskään Vähän Kuutinin kahden kapan vuotuiseriä ei ole kuitattu vuosina 1863, 1864 ja 1865.

Tupurlassa oli 15 kapan taloja Tiainen ja Perttula. Tomin vuosi-osuus oli 14 kappaa, Nekan 10 kappaa ja Vähän Perttulan 4 kappaa sekä Lammin 2 kappaa rukiita. Yhden kapan velvollisuus rasitti Sysikangasta, Hakkilaa, Mikkolaa, Aholaa ja Valkamaa. Valkaman kohdalla on rasti vain 1861 suorituksesta. Lammin rasti puuttuu 1862, Aholan 1864 sekä Tiaisen ja Nekan vuonna 1865.

Tilityksiä hämärtää se, että niiden väliin on lisätty ilmeisesti kenelle on luovutettu tai lainattu mainituista eristä. Näin on Häijään Iidun rivin jäljessä: "Matts Mattila 1 kappa", Yli Sarkin kohdalla on "Johan Kalhoinen 1 kappa", Ala Sarkin kohdalla on "Efraim Levola 1 kappa".

Tässä yhteydessä on paikallaan poimia henkikirjoituksesta piirikunnan torpparit kylittäin. Häijään Iitun alaiset torpparit: Isak Mäkelä, Johan Parkkinen ja Isak Walkama. Sepän torppari: Thomas Murtomäki. Rouhun torpparit: Gustava Ahlsten, Kristian Ristimäki ja Matts Wuoriainen. Alasarkin torppari: Johan Levola. Ylisarkin torpparit: Erland Mattila ja Wilhelm Korkee. Kuutinin torpparit: Wilhelm Hakala, Wilhelm Koivisto ja Josua Levomäki. Näistä Josua Levomäkeä ei tilityksissä mainittu. Korkeen nimi on kirjoitettu "Korku". Muuten Häijää on sääntillisesti hoidettu. Olivathan kirjurit paikallisia.

Saikkalan Saikan alaisia olivat Henrik Järvensivu, David Mäenpää ja David Vähäsaikka. Huidan torppareita olivat Matts Kivisilta, Johan Peltomäki ja Johan Kairisto. Nämäkin sääntillisesti.

Tupurlan Nekan torppari oli Matts Koski. Tomin torppari oli Emanuel Mikkola ja Tiaisten torpparit Malakias Ahola, Isak Lammi, Gustaf Sysikangas ja Johan Hakkila sekä Perttulan torppari Kaisa Vähäperttula. Näistä tilityksiin on jäänyt saamatta Matts Koski. Muuten kirjuri on ollut sääntillinen.

Vuonna 1862 "Se 6 päivä marraskuuta määrättiin piirikokouksessa että Talolliset maksaa vaivauskassaan 12 kappa manttaalista ja Torpparit kuin ennen".

Aikaisempien suoritusten jäätyä vajaaksi - olihan tilittämättö-

miä eriä useilta vuosilta - vaivaishoidon tarve oli samalla kasvanut. Erät on vuonna 1862 kuitattu seuraavasti:

Saikka 8, Huida 8, Iidu 4, Seppä 4, Kuutti 6, Rouhu8, Yli Sarkki 4, Ala Sarkki 4, Tiainen 6, Tomi 5 3/4, Neka 4 ja Perttula 6.

Summaksi ilmoitettiin 2 tynnyriä 7 3/4 kappaa ynnä "Torpparista" yksi tynnyri yksi kappa eli yhteensä kolme tynnyriä ja kahdeksan ja kolmeneljännestä kappaa.

Vuoden 1862 päätöksen takana olivat olleet Karl Saikka, Aksel Seppä, Kustaa Tiainen, Frans Yli Sarkki, Mikkel Ala Sarkki ja Malakias Huida. Näin vakuutti C.G. Ahlgrén. Päättäjien puumerkit nimien jäljessä vakuuttivat samoin.

Joku isännistä näkyy olleen vastuussa omaisuuden hoidosta. Tämä ilmenee tilityksistä. "Se 23 päivä kesäkuuta 1861 kuin Huida otti vastaan piirikassan oli siinä Tavaraa Rukiita". Vuonna 1861 kesäkuun 23 "Wastaan ottoisa" rukiita oli näin ollen kaksi tynnyriä kahdeksan kappaa sekä rahaa yksi rupla 30 kopeekkaa.

"Vuonna 1861 se 22 päivä Syyskuuta pidetysä piirikokouksesa suostuttiin, että maksetaan eteengin päin Sama verta jyviä kuin ennengin Waan ei rahoja koota tänä Wuonna Waan jyvä maksostakin Wapautettiin Johan Levola sairauden tähden".

Kaikki olivat yhteisvastuullisina valvomassa, ettei kyliin tulisi epämääräistä väkeä, joka voisi olla rasituksena köyhäinhoidolle. Näinhän oli asia määrätty jo Ruotsin vallan aikaisessa esivallan julistuksessa vuonna 1788, jolloin kotipaikkaoikeudesta määrättiin, että vain oman seurakunnan köyhät olivat oikeutettuja avustusta hankkimaan; käytännössä se tarkoitti, että vain näillä oli oikeus kerjuuseen oman pitäjän alueella. ll.

"Ja myös suostui alle kirjoitetut että ei piirikunnan Talolliset eikä Torpparit saa ottaa ilman piirikokouksen Suostumista Semmoisia palkollisia joista epäiltäisiin tulevan Waiwais hoihdon Rasi tus kolmen Rublan Sakokoon langenneeksi Syypään kassan hyväksi tässä oli alle kirjoittaneet saapuvilla". Allekirjoitukset on jälleen vahvistettu asianomaisten puumerkeillä:

Malakias Rouhu, Karl Saikka, Malakias Huida, Matti Danielinpoika Iidu, Frans Antinpoika Yli Sarkki, Mikkel Ala Sarkki, Axel Seppä, Efraim Kuutti, Johan Wansen nikkari ja Malakias Kivisilta ja kaiken alla Carl Gustaf Ahlsgrén.

Henkikirjoitettaessa seppä Wansén oli merkitty Ala Sarkin kohdalle ja nikkari Wansén Kuutin kohdalle. 10.

Rinnakkaistapaus 1850-luvulla on Tyrvään pitäjästä, josta pitäjän-kuvauksen kirjoittaja Antero Warelius vuonna 1853 kirjoittaa ruoti-vaivaisista ja elätteelle annetuista:

"annettiin ruokittaviksi ja hoidettaviksi vähimmän vaativille ja suostuttu kaasi maksettiin vaivaisten kapoista; loput kappoja jajettiin niille tarvitsevaisille, jotka itsekin voivat lisää elatusta hankkia."

Hän jatkaa: "kerju ei ole sentään vielä loppunut perättömään. Kum-minkin riihten aikana, syksyllä, käyvät muutamat hävyttömät itsel-lisihmiset puuroksia pyytämässä, eikä kaikki 'puurosämmät' ole köyhiäkään." 12.

Antero Warelius varmaan tunsi seutukunnan. Hän oli syntynyt Tyr-vään Varilan kylän Sepän talossa ja valmistuttuaan papiksi oli toiminut pappina mm. Tyrväässä. 13.

Huollettavat

Piirikunnan huollettavista saamme seuraavia tietoja:

"Vuonna 1862 Se 20 päivä huhtikuuta pidetysä yhteisessä piiri ko-kouksesa Saikkalan Huidalla Suistui alle kirjoitetut piirikunnan haltiat kuin seuraa annettavax waivasille tänä vuonna Että Johan Korsberg ja Thomas Korsberg saavat käydä ymbäri tätä piirikuntaa ollen 3 me Wiikkoo manttaalisa. Jos he ruokaa puuttuu ja silloin saavat olla pois kuin he tahtoo ja taitaa muutongin itsensä elät-tää ja tulla taas piiriin".

Näin päätettäessä olivat olleet saapuvilla Karl Saikka, Malakias Rouhu, Mikkel Ala Sarkki, Matti Kuutti, Axel Seppä, Matti Iidu, Adam Neka, Malakias Huida, Malakias Tomi, David Perttula ja täl-löinkin kaiken alle oli kirjoitettu paitsi asianomaisten puumer-kit C.G.Ahlgrén.

Saikkalassa Huidan henkikirjoituksessa pitäjännikkarin Matts Hell-manin asukkeina oli mainittu Johan Korsberg, vanhus. Sen sijaan Thomasta ei ollut henkikirjoitettu.

Vuonna 1861 oli vaivaisjyvän saajia ollut useita:

Eva Kruuna (10 kappaa) ja Anna Napernaski (15 kappaa).

Vuonna 1862 helmikuussa annettiin Isaac Strömille (15 kappaa), Eva Kruunalle (10 kappaa), Anna Napernaskille (15 kappaa) ja Hoivaan leskelle Anna Jaakontyttärelle (20 kappaa).

Vuonna 1862 huhtikuun 20 päivänä piirikokouksessa laskettiin näiden avustusten jälkeen olevan jäljellä rukiita kuusi tynnyriä kaksi kappaa. Rahavaroihin ei ollut vielä koskettu. Vuoden aikana edellä mainitut avustettavat saivat lisää ruiskappoja: Isaac Ström (20), Anna Napernaski (10), leski Anna Jaakontytär (10+10), Eva Kruuna (10+10), Isaac Ström tarvitsi lisääavustusta (15+10) ja Anna Napernaski neljästi (10+10+10+10). Uusia avustettavia olivat Tomin Ananias (15) ja Matti Wuorio (6).

Vuonna 1863 oli piirikassassa kolme tynnyriä ja 22 3/4 kappaa ruista ja "rätistä" kahdeksan kappaa. Koko summa ilmoitettiin neljäksi tynnyriksi kolmeksineljäsosaksi kapaksi. Siitä annettiin toukokuussa Kruunan Evalle (5) ja Anna Napernaskille (7) sekä Sarkin itselliselle Leenalle (10) avustuskapat.

Anna Napernaskia oli vuonna 1862 ollut hoitamassa hänen tyttärensä Wilhelmina. Tälle määrättiin "äitin palkasta" 20 ruiskappaa ja rahaa yksi rupla 50 kopeekkaa. Samana vuonna Evan poika Alfred sai kassan varoja yhden tynnyrin ja 20 kappaa rukiita. Nekin olivat korvausta hoitotyöstä.

Perhe oli monella muullakin huollettavalla. Isaac Strömillä oli vaimo ja lapset. Näiden erilliseksi avustuseräksi ilmoitettiin vuonna 1862 yksi tynnyri 15 kappaa. Eva Kruunan tytär oli Mathilda ja avustuserä yksi ruistynnyri. Leski Anna Jaakontyttären puolesta sai Hoivas 20 kappaa.

Vuonna 1863 oli uusia huollettavia Maija Korke ynnä Miina Eevantytär sekä Matti Vuorion (henkikirjoituksen mukaan Matts Wuoriainen) kuoltua hänen leskensä Eva Vuorio. Muuten toistuivat edellämainitut nimet Anna Napernaski (8+5), leski Anna Jaakontytär (10+10) Eva Kruuna (5+5+5) ja Yli Sarkin Leena (5). Vuonna 1864 esiintyy ensimmäisen kerran nimi Maija Kouku (Maija Korkee tai Korku). Samoin Miina Hursti ja Leena Heikintytär ovat uusia avustettavia.

Vuonna 1866 Hurstin puolesta avustuksen saa Ananias Hursti (10). Anna Jaakontytär Kivioja on uusi tai aikaisemmin mainittu leski Anna Jaakontytär on saanut täsmällisemmän nimen mahdollisesti si-

joitustalon mukaan. Uusi tulokas on ainakin Efraim Limnet, samoin Malkias Ahto (myöhemmin nimellä Ahola), josta sanotaan, että hänelle "lahjoitettiin" 15 kappaletta.

Liikanimen käyttö näyttää 1860-luvulla olleen todella liiakan sanan mukaista. Henkikirjoittaja ei ole monille itsellisasukeille samoin kuin ei palkollisväellekään kirjoittanut muuta kuin ristiäimen. Näin huollettavien henkilöllisyys jää paljastamatta.

Liikanimet ovat ilmeisesti olleet kyläläisten kesken tunnettuja. Eräistä on käytetty sijoitustalon nimeä. Rouhun Miina Eevantytär lienee ollut sellainen - henkikirjoitus ei häntä kyllä tuo esiin. Malkias Ahto tarkoitti Aholan torpan Malakias Ahola, häntä avustettiin tulipalon tuhottua hänen omaisuutensa.

Henkikirjoitettuin olivat Häijäässä talo n:o 1 kohdalla pitäjänräättäli David Hagelbergin luona itselliset Eva ja Anna, talo n:o 2 kohdalla itsellinen Matts kaatumatautinen ja Amanda-vaimo ynnä Murtomäen torpassa vanha äiti Lena, talo n:o 3 kohdalla itsellinen Efraim Limnell (tilityksessä Limnet) vaimonsa Lotan kanssa ynnä Ahlsténin torpassa itsellinen Eva sekä talo n:o 4 kohdalla monasti mainittu Yli Sarkin itsellinen Leena. Korkeen torpassa asui vanha äiti Maija (Maija Korkee).

Saikkalassa talo n:o 2 kohdalla oli pitäjännikkari Hellmanin luona itsellinen Johan Korsberg ynnä Eva Pettersson pensionär sekä vanha sotilaanleski Lisa Stén Eva-tyttärensä kanssa.

Tupurlassa talo n:o 2 kohdalla oli renginvaimojen Maijan ja Miinan luona "lägrade qvinnan Karolina Flöjt utfattig" ja talo n:o 3 kohdalla itsellinen vanha Kaisa. 10.

Sama sukunimikään ei varmaan todista mitään. Liikanimen puolesta Iisak Strömin kaima, vanha Michel Ström asui Mustionojalla Haapalan torpassa ja Selkeen torpparina oli Efraim Vähä Hoivas. 10.

Olemme jo todenneet, että käsittelemässämme luettelossa eräät merkinnät ovat epämääräisiä. Tälle luettelolle löytyy vielä kaksoiskappale. Se on otsikoitu "Ulosmaksokirja kijotettuna vuosina kuin ala kirjoitettuna seuraa kolmen vuoden ulos meno alkain 1863 vuodesta", tarkoittaa vuosia 1863-1866; kirjuri on ilmeisesti nimetty kolmi-
vuotiskaudeksi.

Kaksoiskappaleissa on samat päiväykset. Ja esim. 1865 joulukuun merkintä "lahjoitettiin Malkias Ahdolle" on selkeämmin kaksoiskappaleessa eli "joulu-. 4 Lahjoitettiin Aholalle Palon apua 15 (kappaa)". 1865 "Touko-. 2 Maija Almi 5 (kappaa). Vuonna 1864 toukokuun 3 päivän vastinmerkinnät olivat edellisessä "Miina Evan Tytäreille 10 (kappaa) Rouhule maksetu" ja jälkimmäisessä "Miina Evantytär Rouhula 10 (kappojen sarakkeessa) 10 (pennien sarakkeessa). Edellisessä rahasarakkeen kohdalla ei ole mitään.

Rahat on ykköskappaleessa jätetty huomiotta; siihen sarakkeeseen on laskettu yhteen jonkin muun sarakkeen suorituksia. Summa on noussut 120:ksi, 223:ksi tai 159:ksi. Niin suuria rahamääriä ei piirikassassa ollut, ei markkoina eikä ruplina. Se on ilmeisesti tarkoitettukin konseptiksi, jonka merkinnät on uudelleen viety kaksoiskappaleeseen.

Ykköskappaleen - konseptikappaleen - alla ei ole kirjurin nimeä. Kaksoiskappaleen on allekirjoittanut "Se 7 päi kesäkuuta 1863 J.A.Sarkki". Konseptikappaleessa on vielä vanhasta kopioitu rahasarakkeiden nimikkeiksi "Rub.Kop.". Kaksoiskappaleessa - J.A.Sarkin varmistamassa - on uuden rahatilanteen edellyttämät "Mk p". Puhtaaksikirjoitetulta vaikuttavan kaksoiskappaleen sivu loppuu joulukuussa 1865 ja siihen on summattu 814 kappaa rukiita ja rahaa jäljellä kaksi penniä.

Toisella paperilla on lisäys: "Edellisen sivun jatkanto" ja seuraavat vuoden 1866 merkinnät kuten "malis 29 Anna Jakontyttären hautaan kustannus 2 (markkaa) 40 (penniä)".

Jos merkinnät ovat ajanmukaisesti ja johdonmukaisesti luettavat, niin vuoden 1866 helmi 24 ja touko 2 jälkeen tulevat merkinnät "Tammi 9" "malis 29" ja "touko 3" kuuluvat vuodelle 1867. Poikkeusoloissa, kun vaivaishoitojärjestelmä oli muuttumassa (1865 kunnallisasetus ehkä toi epätietoisuutta), on jatkettu entisen kirjurin toimia.

Vuonna 1867 (1866 ?) toukokuun 3 päivänä on tilitys "Carl Ahlgrein 1 (tynnyri) 6 (kappaa). Näyttää siis piirikunnan edellisen (1860 alkaneen) kauden kirjuri saaneen myöhästyneen palkkionsa. Se on tapahtunut vasta siinä vaiheessa, kun seuraaja - ehkä edellisen kirjurin opastamana - on jo oman kautensa ehtinyt toimia ja sai nyt vuorostaan jäädä jännittämään, miten hänen tilityksensä vahvistetaan myöhemmissä piirikunnan kokouksissa.

Viimeisellä lehdellä on J.A.Sarkin vastaanottotilitys vuodelta 1863. Ensimmäisenä tehtävänä hän on joutunut huolehtimaan poisnukkuneen piirikunnan asukin viimeisen matkan. Itse hän on asian ilmaissut: "Tupurilaisten erestä olen minä lahvon eli piirikunnan yhdeisestä Rahasta maksanut Mats Wuorion arkun tekopalkkaa Snikkari Hansenille (henkikirjoituksen mukaan pitäisi olla Wansén) 44 kopeekkaa ja Saikkala ja Häjään kylä ovat erittäisin kukin manttaalinsa jälkeen maksaneet 97 kopekka ja Haudan kaivajoista ja Multa Rahaa yhdeen 20 kopeekka Piirikunnan yhdeisestä Rahasta Häjään piirikunnasta Se 7 päi kesäkuuta 1863", allekirjoituksena J.A.Sarkki. Sen alla on vielä rahain tilitys "2 R 36 k".

Vaivaishoito ei kerännyt vain vaivaisjyviä ja suoritellut niitä tarpeen mukaan vaikeuksiin joutuneille. Merkinnät todistavat, että jouduttiin huolehtimaan monesta muustakin ihmiselon arkisesta, jos joskus juhlallisemmastakin puolesta.

Matti Wuorio oli merkintöjen mukaan torppari - henkikirjoituksen mukaan Matts Wuoriainen - , joka osallistui piirikunnan vaivaisjyvien maksamiseen tarkastettavana olleen kauden (1861-1866) alussa. Jostakin syystä - sairaus todennäköisesti painoi - hän joutui itse ottamaan vastaan apua piirikunnalta.

Talollisia ja torppareita ajan kurimuksessa

Piirikunnan talolliset ja torpparit olivat mukana piirikunnan köyhäinhoidon asioita järjestelemässä. Rasituksen jako seurasi talojen manttaalilukua. Torppareita kohdannut rasitus ja sen jakopuusteet eivät edellisestä käyneet selvästi ilmi. Toteutettiin aikaisemmin seurattuja periaatteita. "Torpparit maksaa kuin ennen". Suurta eroa ei talollisen ja torpparin elintasossa liene ollut. Ruissato suuremmasta peltoalasta on tietenkin talollisella suurempi kuin torpparilla. Pellon tuotteina maksettiin kuitenkin rasitus.

Elintasosta kertoo Widenius 1770-luvulta. Hän moitti mouhijärveläistalojen ruokaa kehnoksi ja niukaksi. Siisteys oli ollut vailinaista myös ruoanlaitossa. Tarjolla oli ollut vain hennettä, naurista, kaalia ja tamppuleipää. Suomenoksessa on käytetty Mouhijärvellä vierasta tamppu-sanaa. Tyrvään kuvaaja Antero Warelius kirjoitti sen asemesta peräleivästä, kertoi kaskunkin rippikoulusta. Renkipojalta kysyttiin, mikä on jokapäiväinen leipä. Poika vas-

tasi: "Se on peräleipä." 12.

Wareliuksella on riihen puimisesta tarkka kuvaus. Lopulta "riiho" (jyvät vihneinensä) jää "laattialle", "viimeiseksi lapioitaan riiho läjään kynnykselle." Tyhjiksi puituja tähtiä kutsutaan periksi. Peristä tehdyistä jauhoista leivottu leipä oli peräleipää.

Tyrväässä "ruoka on hyvä sekä kohtuullinen että terveellinen. Jokapäiväinen leipä on rukiinen, hapan ja kuivattu, paitsi välistä köyhillä tölliläisillä, joita hätä vaatii sekoittamaan periä ja muita huonoja aineita leipäänsä."

"Aterioita on kolme: suurus, päivällinen (jota myös kutsutaan puolipäiväksi, paikoin murkinaksi) ja ehtoollinen (taikka ehtoo); näiden perusteena on leipä ja silahka, sitten lisinä muuta laia, tavallisesti piimää kumminkin, jos ei keitosta. Silahkan siassa on joskus järvi-kalaa ja sen puutteessa suolavettä (kalanlaukkaa taikka suolattua maitoa), piimän puutteessa varitaikinaa leivän särpimenä. Muutteeksi on makkaraa, syltystä, räätikäs- ja nauris-hautaa. Leivän kanssa syötäviä keitoksia ovat: kokonaiset perunat, joita kastetaan suolaveteen (kalan tai lihan laukkaan); perunavoi eli sulpatut perunat, joiden höystönä on vähä maitoa taikka voita ja hyvin suolaa; peruna-keitti eli peruna-suolavesi, se on haljellut ja liemessä keitetyt perunat maitoa, lihaa taikka muruja höystönä (muruiksi eli muru-höystöksi otetaan teuraista kurkut, keuhkot, sydänkarsina j.m. jotka pienennetään ja suolataan); lohko-keitti, samallinen mutta nauriista taikka räätikäistä; maito-keitti, keitetty maito, suolaa ja leivän paloja seassa; kalja-keitti eli tuoreet kalat, jotka maidolla höystetyssä liemessä keitetään ja sen kanssa syödään (silloin harvoin kun niitä on). Leivät syötäviä ovat: papuruoka, herneistä, jauhoilla suurustettu ja ihralla taikka muruilla höystetty (välistä syödään keitettyjä herneitä kuiviltansa); velli, useanlainen; puuro, neljälläinen (rukiisista taikka ohrasista, suurista taikka pienistä jauhoista), särpimenä eli kaseina piimää taikka maitoa, välisti voi-silmäkin; klimppiruoka, välisti; pavun-palvot kanssa välisti, koska niiden aika on." 14.

Jos ruotivaivaiset saivat talon pöydässä Wareliuksen kuvaamia aterioita, ei heillä ruoan suhteen olisi ollut valittamista. Tiedot ruotilaisten kohtelusta Suomen eri pitäjissä kertovat kyllä aivan

muusta. Joissakin taloissa heitä kohdeltiin kunnioittavasti, mutta oli taloja, joissa heille ei annettu minkäänlaista hoitoa, ruoaksikin annettiin, mitä talonväeltä sattui jäämään. 15.

Häijään tilitykset näyttävät koskeneen kotona asuvia autettavia. Siinä tapauksessa heidän oli itse - tai heidän hoitajansa - valmistettava ruoka annetuista aineksista. Tilityksissä mainittiin vain ruuserät.

Torpparin kohtalosta on Alasarkin talossa esimerkki. Vuonna 1858 Mikko - isäntä oli antanut Erland Eliaanpoika Mattilan - lisämääränä Ylisarkin poika, ainakin hän oli Ylisarkin torppari - torppana viljeltäväksi hänen elinajakseen seuraavanlaisella tavalla: "Peräsaraan alku liniasta alkaen kaiken perä Saran Levin. Saa Erland Mattila viljellä siehen tiehen asti kuin käy poikki Saraan Mattilan torpasta Hakkilan torppaan kuinga hän tahtoo Peltola tai Syöttömaana ja metsänä ja samasa piirisä olevan vanhan niitun l den Ladon alan saa hän viljellä ja uutta myös tehdä samaan maahan ja mainitusta tiestä siehen tiehen kuin kyppelein niitusta menee Hakkilaan saa hän nautita kuusi puut vaan ei mäntyjä ja kun talo tuo hirsiä niin hän saa ottaa ne havot mistä hyvänsä." "Kaikesta tästä pitää Erland Mattilan tekemän veroo Alasarkin taloon vuotisesti neljä Rubla hopia ja 3 päivää Hevosien ja miehen Daksvärkkiä kaikki suvella ja 3 päivää miehen Daksvärkkiä suvella ja kuorma astianlautoja tuo taloon ja talon ruoalla vaan ei kaikki kylvön ajalla ja mullit haehutaan häneltä kuin laitumelle."

Näin oli vahvistettu 1858 16/4, "Michel Michelin poika Ala Sarcki" vahvisti kontrahdin puumerkillään ja Erland Elianpoika Mattila sitoutui täyttämään ehdot. Johan Hellsten ja Carl Gust. Ahlgren olivat olleet todistajina. Kirjurin nimi oli G. Ekman.

Kontrahti on säilynyt oikeuden pöytäkirjassa, koska asiasta riideltiin useita kertoja. Erland Mattila oli kuollut ja uusi isäntä Juho Ananias Mikonpoika Alasarkki haki oikeudessa torpparin leskeltä Wilhelmina Henrikintytär Mattilalta korvausta täyttämättä jätetyistä suorituksista ja oikeudessa toteen näytetystä metsän tuhauksesta.

Oikeudessa todettiin torpparinlesken poistuneen paikkakunnalta ja ottaneen piianpaikan Hämeenkyröstä. Hän ei saapunut oikeuden istun-

toon. Oikeus velvoitti hänet maksamaan 51 markkaa 63 penniä ja oikeudenkäyntikuluja 12 markkaa. Näin oli oikeus arvioinut. 16.

Tietoja vaivaistilitysten kirjurista ja hänen taustastaan

Juho Ananias Sarkki tai Alasarkki (kirjoitettu myös Ala Sarkki), oikeudessa kerran esiintynyt Ylisarkkinakin, oli allekirjoittanut vuosina 1863-1866 tilitykset. Se että ne ovat säilyneet hänen jäämistössään, vahvistaa, että hän on ottanut tehtävän ja ollut siitä vastuussa.

Hän oli syntynyt vuonna 1833 Kiikan Hiturilla. Isä oli Mikko Mikonpoika, kuollut Mouhijärven Alasarkin isäntänä 1866. Hän oli syntynyt Pälkäneen Pohjaslahden Jussilassa 1805. Kun häntä sanottiin Jussilan talon pojaksi, voimme seurata hänen juuriaan Jussilassa seuraavasti: isä Mikko Juhonpoika, Jussilan isäntä 1788-1810, isoisä Juho Tuomaanpoika, Jussilan isäntänä 1764-1787 ja isänisänisä Tuomas oli ollut Jussilan isäntänä 1736-1763. Tuomaan isännimi ei ole tiedossa. 17.

Näyttää siltä, että Mikko Mikonpoika on jäänyt orvoksi viisivuotiaana. Aikuisikään saakka hän on ollut talon hoivissa. Sitten hän on lähtenyt etsimään kohtaloaan maailmalta. Kiikan Hiturin talossa hän solmi avioliiton talon perijättären Maijan kanssa. Oikeudessa hän sai kolme kiistatonta huudatusta Hiturin taloon. Nyt hän oli isäntä, mutta vävynä taloon tullut.

Kun oli kuultu, että Mouhijärven Häijään Alasarkin tila oli myytävänä kiinnitettyjen velkojen vuoksi, hänen onnistui 1849 ostaa tila. Näin hänestä tuli mouhijärveläinen talonisäntä ja hän itse oli hankkinut talonsa.

Alasarkin edellinen isäntä Abraham Jaakonpoika oli saanut 1846 kolmannen kiistattoman huudatuksen äidinperintöönsä. Äiti Liisa Lassentytär oli perinyt tilan isältään Lasse Sarkilta. 18.

Lasse Sarkki ja hänen appi-isänsä Juho Tuomaanpoika tulivat esiin oikeudenkäynnissä, jossa Häijään eräät talot kiistelivät Lavian Varheenmaan eräomistuksista. 19.

Abraham Sarkin kohtaloksi näyttää tulleen Antero Wareliuksen kuvauksesta tuttu tapaus. Talojen rasituksena olivat syytinkisopimukset. "Useat talot saavat kymmeniä vuosia ontua, ja usea isäntä

ei pääse tästä rasituksesta elinaikansa. -- On muutamia setä-miehiäkin, jotka perinnöstänsä ovat ottaneet oikeuden asua elinaikansa talon loukossa ja nauttia elatuksensa ilman työtä ja huolta." 20.

Vuonna 1844 Abraham Jaakonpoika Sarkki oli tehnyt sopimuksen vanhempiensa kanssa isännyyden siirrosta. Oikeudessa ilmaantui perintöoikeutta vaatimaan vielä alaikäinen Juho Daavidinpoika Sarkki ja hänen edustajansa holhoojana talollinen Juho Matinpöika Varheemaa Laviasta. Asiaa ei jouduttu oikeudessa perustelemaan, koska asianosaiset ilmoittivat sopineensa kiistan; Abraham maksaisi Juho Daavidinpojalle 300 ruplaa perintöosana eli saman kuin hän oli sitoutunut syytinkisopimuksen lisäksi vanhemmilleen ja sisaruksilleen suorittamaan. 21.

Vuonna 1846 Alasarkin tila kiinnitettiin Abrahamin ottaman velan vakuudeksi. Kolme vuotta myöhemmin hän luopui isännyydestä.

Vuonna 1866 Mikko Mikonpoika kuoli Alasarkin isäntänä. Vuonna 1858 lukkari Carl Gustaf Ahlqvistin laatima kauppakirja ja syytinkisopimus oli esitetty oikeudessa ja Juho Ananias oli saanut muodollisesti isännyyden ja tila oli huudatettu hänelle. Todellisuudessa Mikko Mikonpoika säilytti isännän valtansa kuten sopimukseen kuului. 22.

Vuonna 1867 lukkari, direktor cantus Karl Gustaf Ahlqvist oli oikeudessa suosittamassa Juho Ananiasta kolmen orpotytön holhoojaksi. Ahlqvist esiintyi tilaisuudessa Mouhijärven, Lavian ja Suodenniemien holhouslautakunnan puheenjohtajana. 23.

Perintöosuudet Juho Ananiaksen veljille ja sisarille lankesivat maksettaviksi Mikko Mikonpojan kuoleman jälkeen. Viljasatokin on ilmeisesti ollut huono. Vuonna 1867 Juho Ananias on itse kirjoittanut sitoumuksen:

"Mouhijärven seurakunnan siemen jyvästöstä on alle kirjoittanut Lainaksi saanut yhden Tynnyrin ja kymmenen kappa Rukiita joka laina ynnä kolme kapen kasvon kansa tynnyriltä ensi syksynä kuulutettuna päivänä pitää takaisin maksettaman

vahvistetaan mouhijärvellä Se 5 päivä Elokuuta vuonna 1867

sanoo 1 tynn 10 kapp Rukiita

Johan ananias ala Sarkki

Edellä mainitun lainan ynnä määrätyn kasvon kansa takaa alle kirjoittanut siksi kuin täysi makso seuraa niin kuin oman velkansa. Esteri Taavetintytär Tomi Tupurlasta (puumerkki)
Todistavat Wilhelm Mikkonpoika Tomin Trenki (puumerkki)
Carl Davitinpoika Perttula (puumerkki)
kirjoittanut J. Al ala Sarkki". 24

Todelliseen kurimukseen Juho Ananias joutui, kun hän otti rahalainan. Sen suuruus vastasi niitä eriä, jotka hänen oli maksettava veljilleen ja sisarilleen perintöosana. Lainoihin haettiin kiinnitys oikeudessa. Kymmenen vuoden kuluttua kiinnitys uudistettiin. Koko isännyytensä ajan Juho Ananias maksoi velkojensa korkoja. 25. Missään luottamustehtävässä emme häntä enää tapaa. Talon hän sai kuitenkin pidetyksi hallussaan.

Lopputoteamus

1860-luku oli käännekohta vaivaishoidon kehityksessä. Luontaistalouden aika oli Mouhijärvelläkin väistymässä. Suuriin katovuosiin saakka avustukset maksettiin pellon tuotteina. Tosin pieniä rahaa summiakin jouduttiin käyttämään. Rahajärjestelmän muutos, kun Suomen suuriruhtinaskunta sai oman rahan, markan ja pennin, järkytti talouselämää. Mutta luontaistalouden varassa elävällä maaseudulla järkytystä ei ehkä huomattu.

Suurempi muutos oli tulossa, kun kunta otti vastuun köyhäinhoidosta, kuten vuoden 1865 kunnallisasetus edellytti. Siinä ehkä on selitys sille, että tilitykset ovat jääneet kirjurinsa huostaan. Koko järjestelmä vaihtui. Vastuu siirtyi piirikunnilta koko kuntaa edustavaan keskukseseen.

Seuratesamme vaivaishoidon tapahtumia tutustuimme osittain koko piirikunnan asujaimistoon. Tosin monet mainitut tapaukset jäivät vain nimiksi. Osaksi kuitenkin itse näyttämö muuttui eläväksi.

Arvosanaa vaivaishoidon onnistumisesta emme voi antaa. Emme myöskään voi arvioida järjestelmän inhimillisyyttä. Mutta aikanaan se kuitenkin toimi.

1. Veikko Piirainen, Kylänkierrolta kunnalliskotiin, Forssa 1958, 32
 2. IBID. 267
 3. Henrik Widenius, kuvaus Mouhijärven pitäjästä Turun läänissä, suom. Eino Nikkilä, Tyrvään seudun Museo- ja kotiseutuyhdistyksen julkaisuja XIX, Vammala 1948, sitaatti 80
 4. Piirainen, 23
 5. IBID, 86; Ilmar Talve, Suomalaisen kansanelämän historialliset tautatekijät, Forssa 1972, 163
 6. Mantalslängden 1863, Turun ja Porin läänin henkikirjoitus 1863, 1265, 1267 ja 1271, Turun maakunta-arkisto
 7. Kirjoittajan muistitietona säilyttämää kuulopuhetta, Juho Alasarkin tyttären Hulda Saarisen kertomaa
 8. Mantalslängden 1863, Turun ja Porin läänin henkikirjoitus 1863
 9. Kirjoittajan hallussa olevat luettelot, ks. liite
 10. Mantalslängden 1863, Turun ja Porin läänin henkikirjoitus 1863
 11. Piirainen, 34 ja 35
 12. Antero Warelius, Kertomus Tyrvään pitäjästä 1853, Tyrvään seudun Museo- ja kotiseutuyhdistyksen toimittama painos, Vammala 1938, 80
 13. IBID. 2
 14. IBID. 98 ja 99
 15. Jukka Eenilä, Ruotiukkoja ja huutolaisia, Helsinki 1971, 30
 16. Mouhijärven syyskäräjät 1872, Talvikäräjät 1873
 17. Viljo Nissilä etc. Pälkäneen historia, 1972, Ritva Halme, Pentti Halme, Pälkäneen isäntäluettelo, 656
 18. Mouhijärven syyskäräjät 1844, Talvikäräjät 1845 ja Talvikäräjät 1846
 19. Erkki Sarkki, Mouhijärven vasarakirves ja Varheenmaan erä-alue, Turun Historiallinen Arkisto 1985, 162-172
 20. Warelius, 80
 21. Mouhijärven talvikäräjät 1844
 22. Mouhijärven syyskäräjät 1858, Talvikäräjät 1859
 23. Mouhijärven syyskäräjät 1867
 24. Kirjoittajan hallussa oleva tosite, ks. liite
 25. Mouhijärven syyskäräjät 1870, Syyskäräjät 1882
- Gust.Ad. Helsingius, Vaivaishoidosta, Oma maa V, 204-214, Porvoo 1910.
- Yrjö Raevuori, Mouhijärven pitäjää 1600- ja 1700-luvulla, Tampereen Tutk. ja Kuv. 11 1934
- R.Vasara, Mouhijärven emäpitäjän ja Selkeen virkatalon vaiheita, Mouhijärven Reserviupseerikerho, Vammala 1975

HÄIJÄÄN VAIVAISTILIT

Kajaja on ylämäärän lunut ylösi

Ja tuo lanno matkajine ja kassa

Jalkien jto linnen lina

Käsen Rojkanen Malakias Salonen

on otanut käsen Rojkanen takien ja

Ja nämät on alut "Kajaja" ja kassa

jotka on vettä nyt pumme kassa

Malakias
Kajaja

Matkila
Jouko
M

Sten
Jouko
H

Malakias
Roukku

Jouko

Kajaja

Kajaja

Ante Oja

Ja kassa

Kajaja

LIITE No 3

HÄIJÄÄN VAIVAISTILIT

Vuonna 1862. Se 6 pöytä määräs Ruoka
Määrättyä pöytä kirkonkassa
että talokiset maksaa viikkoa kassaan 12 kappia
määrätyllä ja Torpparit kassaan

suikika	8 x	Pöytätyön tekivät alle
Fluuda	8 x	Kirjuri
Gda	14 x	Karl Sarkika
Seppe	11 x	
Kuuti	6 x	
Rouhi	8 x	Axel Seppe, Gustaf Tiainen
yi Sarkika	14 x	
ala Sarkika	14 x	Frankyi Sarkika, Mikkelin ala
Tiainen	6 x	Sarkika
Tomi	5 x	
Nika	1 x	Malakka Fluuda
Pöytä	6 x	4x

Vuonna 2. pöytä 14 kappi
ja Torpparit 1. pöytä 4 kappi
~~...~~
~~...~~
~~...~~

Vuonna 3. pöytä 8. 3/4 kappi

LIITE No 4

HÄIJÄÄN VAIVAISTILIT

Waiwajjyväin määrä Saikkulan Hajan ja
Tupurilan kylästä Joka tänä vuonna 1861. G. J. 20. k. 1861.

Kylä	Ajunta	Ant. to	maksett.	1861	1862	1863	1864	1865
Saikkola	Saikkola	20	x	x	x	x	x	x
	Huuda	20	x	x	x	x	x	x
	Wähä Saikkola	2	x	x	x	x	x	x
	Järvenpää	1	x	x	x	x	x	x
	Mäkipää	1	x	x	x	x	x	x
	Kierikkola	2	x	x	x	x	x	x
	Kierikkola	1	x	x	x	x	x	x
	Peltomäki	10	x	x	x	x	x	x
Haja	Jida	1	x	x	x	x	x	x
	Parkkinen	1	x	x	x	x	x	x
	Mäkelä	1	x	x	x	x	x	x
	Mäkelä	10	x	x	x	x	x	x
	Jepiä	1	x	x	x	x	x	x
	Muntomäki	15	x	x	x	x	x	x
	Kuutti	2	x	x	x	x	x	x
	Wähä Kuutti	1	x	x	x	x	x	x
	Hakala	1	x	x	x	x	x	x
	Koivisto	20	x	x	x	x	x	x
	Rouha	1	x	x	x	x	x	x
	Ahlsten	1	x	x	x	x	x	x
	Muonio	1	x	x	x	x	x	x
	Ristimäki	10	x	x	x	x	x	x
	Yli Saikkola	1	x	x	x	x	x	x
	Kierikkola	10	x	x	x	x	x	x
	ala Saikkola	15	x	x	x	x	x	x
Tupurila	Tiainen	14	x	x	x	x	x	x
	Tomi	10	x	x	x	x	x	x
	Nika	10	x	x	x	x	x	x
	Perttala	4	x	x	x	x	x	x
	Wähä Perttala	2	x	x	x	x	x	x
	Lammi	2	x	x	x	x	x	x
	Kangas	1	x	x	x	x	x	x
	Hakala	1	x	x	x	x	x	x
	Mäkelä	1	x	x	x	x	x	x
	Hola	1	x	x	x	x	x	x
	Wahkama	1	x	x	x	x	x	x

Matti Mattila 1 k

Grenfors 1 k

Johan Kallanmies

Efraim Levola 1 k

W. J. K.

P. Hoff

HÄIJÄÄN

VAIVAISTILIT

Tupurilaisten ereftä olen minä Lah-
von eli Pöytäkirjaston yhdysestä Rahas-
ta maksaneet Mats Ruorion arkun
Tekopalkkaa Snickari Wangenille 144
Kopekkaa ja Saitikala ja Häijään kyla-
at erittäisiin kukin manttaakin ja
jälken maksaneet 97 Kopekkaa ja Hau-
dan kaivajasta ja ~~muuta~~ Rahaa yhden
20 Kopekkaa Pöytäkirjaston yhdysestä Rahasta
Häijään pöytäkirjasta Se 7 pöytäkirja Kuula 1863

J. S. Sarkki

2 R 76 k.

27
44
171

Ulos maksu häijä vuosina kukaan ala kirjotettuna seassa
kolmen vuoden ulos meno alkain 1863 vuodelta

vuosi kutauksia

1863 Touko 18	Anna jakon Tytär	10	10	
— 22	Anna Vapernaski	8		
kuja 30	Eva Kruunu	10		
—	Anna Vapernaski	5		
joulu 23	Anna jakon Tytär	10		
— 6	Eva Vuorio	20		
1864 Touko 2	Yliskirkon Leena	5		
— 3	Helena Evan Tytär Rauhala	10	10	
— 14	Eva Kruunu	5		
kuja 1	Eva Vuorio	10		
— 4	Anna jakon Tytär	15		
— 17	Eva Kruunu	5		
lok 17	Eva Vuorio	11		
mar 17	Anna jakon Tytär	15		
—	Yliskirkon Leena	20		
joulu 15	Maija Almi	5		
1865 Touko 2	Anna Vapernaski	10		
—	Maija Almi	5		
—	Maija Kruunu	15	2	
—	Eva Vuorio	15		
— 4	Leena Kruunun Tytär	10		
lok 11	Eva Vuorio	20		
joulu 4	Lahjoitettiin Hotalle Palon apua	15		
	Summa	814	2	

HÄIJÄÄN VAIKVAISTIIIT

Pöytäkirja		Eteläisen Seuran jalkapallo-työn kassa		markko penni	
1866	helmik. 24	ylisarkin Leena	20		
Touko	2	Anna Mäkelä	5		
heinäk.	9	Anna Jakobin Tytär Kiviöjä	15		
maalisk.	29	Anna Jakobin tyttären haulaan kassaan	2	40	
Touko	3	Martha Kumpulainen	10		
		Efraim Lemmel	10		
		Carl Ahlgren	1	6	
	7	Anna Mäkelä	5		
		Alga Kiviöjä	5		
		Eva Wadén	8		
	17	Leena Heikin Tytär	5		
		Ester Orlund	5		
		Eva Kumpulainen	5		
		Sarkin Leena	16		

LIITE N:o 8

HÄIJÄÄN VAIVAISTILIT

Se 23. päivä kesa kuuta 1861. Kiin Huida otti Wastam piiri kuyjan oli Juna Javaraa				Rukiita Tyn kapi	Rahaa vint kapi	
Wuolj.	Kuin alatum					
1861	kuu 23	Wastam ottoi/a		8	1.30	
	lok	Annettu yhtiö/ista kuyjasta		8	1.72	
		Summa		2	3. - 2	
	syys 23.	yhtiö/it piiri kuyjan jyvät joita e. kuyjan ol. Wila kaikki makispuut. teki -		6	20	
		Summa		8	28	3 2
1862	syys 23	Taika makispuu			10	
		Anna Napernastille			15	
		Riva Kruuna			15	
		Anna Napernastille			10	
	lok 10	Anna Napernastille			15	
		Riva Kruuna			20	
		Anna Napernastille			20	
		Summa		2	25.	
1862	lok 20.	Piiri kuyjasta oli Waraa		6	2	3 2
		Summa				
	26	Annettiin Rukiita			20	
		Anna Napernastille			10	
		Anna Napernastille			10	
	lok 10	Anna Napernastille			10	
	10	Kruuna			10	
	10	Anna Napernastille			10	
	kesä 16	Anna Napernastille			10	

LIITE N:o 9

HÄIJÄÄN VAIVAISTILIT

Wuonna 1861. 1222 päivä Syys kuuta pidettyä
piiri kokouksessa. Suostuttiin että maksetaan
etseinkin paita sama wirta jyrää kuin ennenkin
Waan ei Rahjoa kuota tänä Wuonna. Waan
jyrä maksettiin wapautekseen Joha Lwola
Sairauden tähden

Ja myös suostuttiin alle kirjoitetut eli ei puitumman
Tololliset iika Torpparit Saa ottaa ilman piiri
kokouksen Suostumista Simmoisia palkkollisia
josta epäiltäisiin tulevan Waiwais Zoidhon Kasituy-
kolmen Rublan Takkoon langennut; Syyspään
kassan jyräksi. Tästä oli alle kirjoittaneet Saapuailla

Malakias Rouhu

Karl Saitika

A
Malakias HuudaM
Matti Danielin poika TiedaH
Fran Antin poika yti.
SarkkiM
Mikkeli ala SarkkiJohan Wansen
mikkari.+
Axel Seppä

Efraim Kuutti

+
Malakias KiripitaJ
Carl Gust. Ahlgren

LIITE N:o 10

HÄIJÄÄN VAIVAISTILIT

Wuonna 1862. Se 20 päivä Juhli kuuta pöytä
yhteisä pöytä kokouksessa Saikkalan Huikalla
suostui alle kirjotitut pöytäkirjan ja
kuin seuraan annettavaksi. Wainoista tällöin
Petta Johan Norberg. Ja Thomas Norberg
saavat kahdeksan ympäri tätä pöytäkirjaa ollen
3^m wälikokous maantaitajia. Joka 3^m kuukausi puuttuu
ja silloin saavat olla pois kuin jätetään ja taitaa
muutongin itsensä elättää ja tulla taas pöytä
ja toijille määrättiin kuin seuraan

	Rahaa	
	Työ.	Kop.
Ewa Näpernasikin. Tytär	20	1. Rahaa
Wilhelmina Aitin palkasta	—	1. Rahaa 50. Kop.
Ja pöytä Alfred Jaa	120	Anno Näpernas
Kasasta	—	Jatka
Jaaq Strömmin Wainoja	1. 15.	—
Lappi Jaa	—	—
Ewa Krana ja tytär	1	—
Malhilla Jaa	—	—
Leifianne Jaa ja tytär	20.	—
Jaa Hoinanen	—	—
Kasasta Summa	4. 25.	Jaapilla ol.
Karl Jätkä Malakias Rouhu	M. K. K. ala Sankki.	—
Matti Kuutti Axel Jappa	Matti Jätkä	Helmi Nika
Malakias Fluda	M. Malakias, Jom.	N. Davit Pöytä
Ja Ahlgren	—	—

LIITE N:o II

HÄIJÄÄN VAIVAISTILIT

1862			Seurust. Jyväskylä	Jouluk.	6	kippar
			Matti Hironen		10	
1863	Kuun 6		Eva Hirvonen		10	
	Tamm 8		anna Napernastki sai		10	
	Helmi 25		Eva Hirvonen		10	
	maaliz 17		anna Napernastki		10	
			Eva Hirvonen		10	
	Julit 19		kuukausi maksot tähän		10	Talvi 10 k.
			prävään tälle summa	5	1	
	Julit 20		annettiin Jomina ananialle		15	
1863	Julit 27		on pieni kassasa	3	22	$\frac{3}{4}$
			ja Rafti ja 3 kappua			
			summa	4	—	$\frac{3}{4}$
1863	Trakt 22		Krassa Eva		5	
	Trakt 22		anna Napernastki		7	
	Trakt 22		Jakko Linn		60	

W
pi
et
W
jy
Ja
Ja
Talo
Kok
josta
Kok
kass
Mala
Mala
Frans
Johan
m.

N:o 68.

Mouhijärven Seurakunnan Siemen Jyvästöstä on alle
kirjoittanut Lainaksi saaneet yhden Tynnyrin ja kymme-
nen kappa Rukia joka laina ynnä kofimen kappan kappu
kanja Tynnyriillä ensi Syksynä kuulutettuna päivänä
petää takaisin maksettaman vahvistetaan mouhijärve-
vettä si 5 päivä Elo kuuta Viiconna 1867

Sano, 1 l:n, 10 kapp Rukia Johan Ananias ala Sarkki
Edellä mainitun lainan ynnä määrätyn kappon Kanja
takaa alle kirjoittanut siisi kuin Täysi makso Seuraa niin
siini oman velkanja,

Efteri Daavetin tytär Tomi
Tynnyritasta
Tolistaat

kirjoittanut Wilhelmi Nikkanen poika Carl Davidin poika Perttala
Jommi Trenki
J. A. Sarkki
Mouhijärven Mouhijärven